

KAPITĀLA AKTĪVI ZEM NODOKĻU SLOGA

AUTORE

KSENIJA KOLEDA,

SIA "Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns" juriste

2025.gada 1.janvārī stājās spēkā nozīmīgi grozījumi Latvijas nodokļu regulējumā. Šo izmaiņu centrā ir palielināta nodokļa likme ienākumam no kapitāla pieauguma un ienākumam no kapitāla, kas nav kapitāla pieaugums. Kādas ir izmaiņas, un kā tās ietekmēs darījumus ar nekustamo īpašumu, akcijām, ieguldījumiem, dividendēm u. c. darījumiem ar kapitālu? Pētām!

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) reforma tiek īstenota, lai vienkāršotu IIN piemērošanu un palielinātu valsts budžeta ieņēmumus. Tomēr grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" (likums par IIN) rada arī jaunus izaicinājumus nodokļu maksātājiem, skarot gan privātpersonas, gan uzņēmējus un investorus.

KAM PIEMĒROJAMS KAPITĀLA PIEAUGUMA NODOKLIS?

No 2025.gada ienākumi no kapitāla un kapitāla pieauguma līdzīgi kā cita veida ienākumi Latvijā tiek aplikti ar paaugstinātu nodokļa likmi 25,5%. Šī likme aizstāj līdzšinējo 20% likmi un attiecas uz plašu ienākumu loku. Turklāt fiziskām personām, kuru kopējie gada ienākumi pārsniedz 200 000 eiro, tiks piemērota papildu nodokļa likme 3% apmērā no ienākumiem virs šīs summas. Šāda progresīva pieeja tiek īstenota ar mērķi mazināt nevienlīdzību nodokļu sloga sadalē un palielināt nodokļu ieņēmumus, īpaši no turīgākās sabiedrības daļas.

Kapitāla pieaugumu nosaka, no kapitāla aktīva atsavināšanas cenas atņemot iegādes vērtību un kapitāla aktīvā veikto ieguldījumu vērtību kapitāla aktīva turēšanas laikā. Savukārt kapitāla pieaugumu no virtuālās valūtas nosaka, no kapitāla aktīva atsavināšanas cenas atņemot sākotnējo iegādes vērtību. Kapitāla aktīvi ir:

- akcijas, kapitāla daļas, pajas, ieguldījumi personālsabiedrībā un citi Finanšu instrumentu tirgus likumā minētie finanšu instrumenti;
- ieguldījumu fondu apliecības un citi pārvedami vērtspapīri, kas apliecina līdzdalību ieguldījumu fondos vai tiem pielīdzināmos kopējo ieguldījumu uzņēmumos;
- parāda instrumenti (parādzīmes, noguldījumu sertifikāti, komercsabiedrību emitēti īstermiņa parāda instrumenti) un citi naudas instrumenti, kas tiek tirgoti naudas tirgos;
- nekustamais īpašums (ieskaitot nekustamā īpašuma iegūšanas tiesības);
- uzņēmums Komerclikuma izpratnē;
- intelektuālā īpašuma objekti;
- ieguldījumu zelts un citi dārgmetāli, darījumu objekti valūtas tirdzniecības biržā vai preču biržā;
- virtuālā valūta.

Ja darījums ar kapitāla aktīviem ir uzsākts līdz 2024.gada 31.decembrim, bet vēl nav pabeigts, tam tiek piemērota iepriekšējā 20% kapitāla pieauguma nodokļa likme, ja šie darījumi ir deklarēti

PAPILDU LIKME TURĪGĀKAJIEM

No 2025.gada ir ieviesta IIN papildu likme 3% apmērā, ko piemēro, ja fiziskās personas kopējais gada ienākumu apjoms pārsniedz 200 000 eiro. Šo papildu likmi ienākuma saņēmējs aprēķina un maksā pats. Lai noteiktu, vai personas gada ienākumiem ir piemērojama papildu 3% likme, ņem vērā:

- ar nodokli apliekamus ienākumus – darba algu, ienākumus no saimnieciskās darbības, ienākumu no īpašuma izīrēšanas u. c.;
- ar nodokli apliekamus ienākumus no kapitāla pieauguma – ienākumus no nekustamā īpašuma, akciju, kapitāla daļu, finanšu instrumentu, ieguldījumu fondu apliecību u. c. atsavināšanas;
- ienākumus no kapitāla, kas nav kapitāla pieaugums, – dividendes, ienākumus no privātajos pensiju fondos veikto iemaksu ieguldīšanas, ienākumu no finanšu instrumentu individuālas pārvaldīšanas saskaņā ar ieguldītāja pilnvarojumu u. c.;
- ar nodokli neapliekamās dividendes, dividendēm pielīdzināmu ienākumu, nosacītās dividendes un likvidācijas kvotas (proti, ienākumus, kas atbrīvoti no IIN piemērošanas).

NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA PĀRDOŠANA UN IZŅĒMUMI

Nodokļu reforma visvairāk ietekmēs nekustamā īpašuma tirgu. Pārdodot nekustamo īpašumu, kapitāla pieauguma nodoklis tiek piemērots starpībai starp īpašuma pārdošanas cenu un iegādes vērtību.

Ja nekustamais īpašums mantots, par tā iegādes vērtību uzskata mantojuma masā ietilpstošā norādītā konkrētā nekustamā īpašuma vērtību. Ja nekustamais īpašums iegūts uz dāvinājuma līguma pamata, par tā iegādes vērtību uzskata dāvinājuma līgumā norādītā konkrētā nekustamā īpašuma vērtību.

Mantiniekiem kapitāla pieauguma nodoklis jāmaksā vispārējā kārtībā, savukārt mantojuma atstājēja laulātajam un tuvākajiem radiniekiem ir iespējami vairāki atbrīvojumi.

Likumā par IIN noteikti vairāki izņēmuma gadījumi, kad persona ir atbrīvota no kapitāla pieauguma nodokļa nomaksas. Nodoklis nav jāmaksā, ja ienākums tiek gūts no tāda nekustamā īpašuma atsavināšanas, kas:

- īpašumā (no dienas, kad attiecīgais nekustamais īpašums reģistrēts zemesgrāmatā) ir vairāk nekā 60 mēnešus un pēdējo 60 mēnešu laikā līdz nekustamā īpašuma pārdošanas līguma noslēgšanas dienai vismaz 12 mēnešus pēc kārtas ir deklarētā dzīvesvieta;
- īpašumā (no dienas, kad attiecīgais nekustamais īpašums reģistrēts zemesgrāmatā) ir ilgāk par 60 mēnešiem un pēdējos 60 mēnešus līdz nekustamā īpašuma atsavināšanas līguma noslēgšanas dienai ir vienīgais zemesgrāmatā reģistrētais īpašums;
- ir vienīgais zemesgrāmatā reģistrētais nekustamais īpašums, no kura gūtais ienākums no jauna tiek ieguldīts funkcionāli līdzīgā nekustamā īpašumā 12 mēnešu laikā pirms vai pēc nekustamā īpašuma atsavināšanas.

IENĀKUMI NO INVESTĪCIJĀM FINANŠU TIRGOS

Ja ieguldījumi finanšu tirgos nes peļņu, rodas pienākums maksāt IIN. Ar nodokli apliekamais ienākums veidojas situācijās, kad investors nopelna, veicot finanšu tirgus darījumus, vai tad, ja no ieguldījumu konta tiek izņemta lielāka summa, nekā sākotnēji tajā ieguldīta. Banku piedāvātajiem noguldījumu risinājumiem, piemēram, termiņdepozītiem, krājrikiem un pilngadības krājkontiem, IIN par uzkrātajiem procentiem tiek ieturēts automātiski, kas atvieglo nodokļu nomaksas procesu banku klientiem. Šādos gadījumos

ienākumu deklarācija Valsts ieņēmumu dienestā (VID) nav jāiesniedz, ja vien kopējais gada ienākumu apjoms nepārsniedz iepriekš minēto 200 000 eiro sliekšni. Gadījumā, ja personas ienākumiem tomēr ir piemērojama papildu 3% likme, uzkrāto procentu summu un ieturēto nodokli var noskaidrot, sazinoties ar savu banku.

Investoriem, kuri pelna, veicot darījumus ar biržā tirgotajiem fondiem (ETF), akcijām, ieguldījumu fondiem, obligācijām, vai gūst ienākumus no obligāciju procentiem, nodokļu aprēķināšana un nomaksa ir jāveic patstāvīgi. Šeit jāņem vērā svarīgs izņēmums – par ienākumiem, kas gūti no Latvijas, Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu vai Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstu valdību vai pašvaldību emitētajām obligācijām, nodoklis nav jāmaksā.

CITI IENĀKUMI NO KAPITĀLA

Svarīgi atzīmēt, ka jaunais regulējums attiecas ne tikai uz ienākumu no kapitāla pieauguma, bet arī uz citiem ienākumiem no kapitāla. Tas nozīmē, ka turpmāk arī tādiem privātpersonu ienākumiem kā dividendes (ja nav samaksāts uzņēmumu ienākuma nodoklis), ienākumi no privātajiem pensiju fondiem, līdzekļus uzkrājošiem dzīvības apdrošināšanas līgumiem un ieguldījumu konta piemēros IIN likmi 25,5%, kas ir par 5,5% lielāka nekā iepriekš.

Piemēram, pensiju 3.līmeņa uzkrājuma izmaksas brīdī, ja ir gūta peļņa no ieguldījumiem (tas ir, izmaksājamā summa pārsniedz veikto iemaksu apmēru), šai peļņai tiek piemērots 25,5% ienākuma nodoklis no kapitāla, kas tiek automātiski ieturēts uzkrājuma izmaksas brīdī. Līdzīgs princips attiecas arī uz uzkrājošo dzīvības apdrošināšanu – ja uzkrājuma izmaksas brīdī ieguldījumu rezultātā ir gūta peļņa (izmaksājamā summa pārsniedz samaksātās apdrošināšanas prēmijas), šai peļņai arī tiek piemērots 25,5% ienākuma nodoklis no kapitāla, kas tiek automātiski ieturēts uzkrājuma izmaksas laikā.

Savukārt attiecībā uz procentu ienākumiem un peļņu no darījumiem ar ieguldījumu fondiem, darījumiem ar indeksam piesaistītajām obligācijām un darījumiem

NOTEIKUMI TIEK MAINĪTI SPĒLES LAIKĀ

Kārlis Purgailis, Finanšu nozares asociācijas Kapitāla tirgus komitejas līdzpriekšsēdētājs, AS "Citadele banka" meitasuzņēmuma AS "CBL Asset Management" valdes priekšsēdētājs

Finanšu tirgos grozījumu likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", kas paredz palielināt kapitāla pieauguma nodokli, ietekme nav jūtama, jo globālie finanšu tirgi ir ļoti lieli un Latvijas iedzīvotāju/mājsaimniecību investīciju apjomi uz kopējā fona ir niecīgi. Jebkādas kustības no Latvijas iedzīvotāju/mājsaimniecību puses nevar ietekmēt finanšu tirgus.

Ja skatāmies uz vietējo biržu, tad jāsaka, ka arī šeit nav novērota nekāda neierasta aktivitāte. Līdz ar to ietekme no šīm izmaiņām uz finanšu tirgiem nav bijusi.

Ietekme uz iedzīvotājiem, kuri izmanto dažādus finanšu produktus, noteikti būs. Tiesa, 2024.gada beigās neredzējam nekādu izteiktu aktivitāti, kad cilvēki mēģinātu pārdot savus finanšu produktus un fiksēt ienākumus, nodokļos samaksājot vēl veco likmi.

Kopumā jāsaka, ka ļoti negatīvi ir vērtējams tas, ka jaunā likme tiek attiecināta uz visu kapitāla pieaugumu, kas tika iegūts iepriekš. Cieš mājsaimniecības, kas ilgtermiņā uzkrāj. Būtībā šeit spēles noteikumi mainās spēles laikā, tas nav patīkami.

Neliela daļa iedzīvotāju, kas sasnieguši 55 gadu vecumu un izmanto 3.līmeņa uzkrājumu, izmantoja iespēju izņemt uzkrājumu un maksāt vēl 20% nodokli par kapitāla pieaugumu. Bet aktivitāte bija neliela. Šķiet, ka iedzīvotāji vairāk vai mazāk pieņēma šo faktu un sadzīvoja ar to.

Viens no iemesliem varētu būt tas, ka periods no grozījumu pieņemšanas līdz gada beigām bija salīdzinoši īss. Protams, finanšu iestāžu pārstāvji informēja savus klientus, bet domāju, ka daudzi cilvēki šo informāciju vienkārši ir palaiduši garām.

Pozitīvi vērtējams tas, ka iedzīvotāji, kas veido uzkrājumus pensiju 3.līmenī un izmanto uzkrājošo dzīvības apdrošināšanu, par iemaksām, kas veiktas šogad un nākamajos gados, atgūs 25,5% iedzīvotāju ienākuma nodokli no veikto uzkrājumu summas. Līdz šim atgūstamā nodokļa likme bija 20%, tādēļ maksimālā atgūstamā nodokļa summa palielinās no 800 eiro līdz 1020 eiro.

ar parāda vērtspapīriem, ieguldītajam pašam ir pienākums aprēķināt gūto kapitāla pieaugumu, deklarēt ienākumu un savlaicīgi veikt nodokļa nomaksu.

DIVIDENDES

Atbilstoši jaunajam regulējumam turpmāk gada ienākumu deklarācijā būs jānorāda pilnīgi visas saņemtās

dividendes neatkarīgi no ienākumu apjoma, tostarp Latvijā vai ārvalstīs izmaksātās uzņēmumu dividendes, dividendēm pielīdzināmais ienākums, nosa-
cītās dividendes un likvidācijas kvotas. Lai gan minētie ienākumi nav apliekami ar nodokli, tie ir jāiekļauj gada kopējo ienākumu aprēķinā, lai noteiktu, vai personas kopējais gada ienākumu apjoms sasniedz 200 000 eiro. Ja ienākumi pārsniedz šo summu,

NEKUSTAMO ĪPAŠUMU NOZARĒ KLŪS VĒL PELĒKĀKA

Aigars Šmits, Latvijas Nekustamo īpašumu darījumu asociācijas valdes priekšsēdētājs

Kopš 2023.gada Latvijas Nekustamo īpašumu darījumu asociācija (LANĪDA) aicinājusi valdību un atbildīgās ministrijas samazināt kapitāla aktīvu atsavināšanas nodokli jeb kapitāla pieauguma likmi uz 10%, jo uzskatām, ka tas mazinātu ēnu ekonomiku nekustamo īpašumu darījumu jomā.

Ņemot vērā jauno 25,5% likmi, uzskatām, ka situācija nekustamo īpašumu nozarē būtiski pasliktināsies, jo arvien vairāk cilvēku vēlēšies neuzrādīt patiesās darījuma summas, mākslīgi samazinot īpašuma pārdošanas cenas, kā arī veicot norēķinus skaidrā naudā, kas ir aizliegts ar likumu.

Jau iepriekš, uzzinot par kapitāla pieauguma likmi 20% apmērā no nekustamā īpašuma pārdošanas un iegādes summas starpības, klienti atcēla vai atlika darījuma noslēgšanu, uzskatot to par nesaprātīgu un negodīgu. Pēc LANĪDA biedru novērojumiem īpašnieki īpašumus turpmāk cenšas pārdot pašu spēkiem par mākslīgi samazinātām darījumu cenām, veic fiktīvus darījumus pa ziņu vai radnieku starpā vai pārceļ faktisko darījuma noslēgšanas laiku, tādējādi izvairoties no nodokļa samaksas vispār. Jaunā iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme ienākumam no kapitāla pieauguma 25,5% apmērā nekustamo īpašumu nozarē vēl vairāk iedzīs pelēkā ekonomikā.

Jāņem vērā, ka bieži klienti nevar pierādīt ieguldījumus un uzlabojumus nekustamajā īpašumā, kas veikti ilgā laikā periodā un daļēji pašu spēkiem, turklāt regulāra īpašuma uzturēšana, lai saglabātu tā vērtību (apsildīšana, vēdināšana, uzkopšana), prasa lielus laika un finanšu resursu ieguldījumus. Lielākā daļa šo ieguldījumu nav uzskaitāmi klasiskā veidā – ar čeki, kuros norādīti īpašnieka rekvizīti.

Tāpat būtiski izvērtēt apstākli, ka Latvijas iedzīvotāji lielākoties pirmo nekustamo īpašumu ieguvuši privatizācijas ceļā vai pirms 2004.gada, kad nekustamā īpašuma tirgus mūsdienu izpratnē Latvijā vēl nebija izveidojies, līdz ar to praktiski visa darījuma summa tika aplikta ar 20% nodokli. Tagad tie būs 25,5%, proti, ceturtā daļa ienākumu, kas būtu izmantojami ģimenes dzīves apstākļu uzlabošanai, būs jāsamaksā kā kapitāla pieauguma nodoklis, lai arī

faktiski kapitāla pieaugums nemaz nav noticis un ģimene nav kļuvusi turīgāka vai maksāspējīgāka.

Abi šie apstākļi pēc LANĪDA un tās biedru novērojumiem rada negatīvas emocijas nodokļu maksātājos, un, ņemot vērā, ka aprēķinātās nodokļu summas sastāda vairākas, citkārt pat 10 un 20 mēnešalgas, minēto nodokļu slogu viņi uzskata par nesamērīgu un negodīgu pret ieguldīto darbu, laiku un netieši ieguldītajiem finanšu resursiem.

LANĪDA ieskatā arī nekustamā īpašuma atsavināšanas darījumi, gadījumos, kad netiek ņemti vērā ieguldījumi tā uzlabošanā un uzturēšanā, būtu pielīdzināmi ienākumiem no augoša meža pārdošanas vai nekustamā īpašuma izīrēšanas, proti, būtu likumsakarīgi un saprātīgi arī šajā gadījumā piemērot 10% nodokļa likmi, tādējādi veicinot nodokļu maksātāju vēlmi un spēju veikt nodokļa maksājumu atbilstoši darījuma būtībai, nevis atlikt darījumus uz vēlāku laiku, lai izmantotu likumā minētos izņēmuma gadījumus, kad ienākums netiek aplikts ar nodokli, vai, vēl sliktāk, norādīt darījumos fiktīvas summas.

Saskaņā ar Cenubanka.lv analītiķu aprēķiniem no 2018. līdz 2023.gadam katru gadu vidēji 33% darījumu Rīgas pilsētā ir notikuši par neatbilstošām (neticamām) cenām nekustamo īpašumu nozarē. Piemēram, ja visa tirgus gada apgrozījums ir ap 2 mljrd. eiro gadā, tad “pelēkā” zona, spriežot pēc Rīgas statistikas, varētu būt ap 30%, kas veido aptuveni 600 milj. eiro gadā.

No “pelēkas” naudas netiek maksāti arī citi (darbaspēka, dividenžu) nodokļi, vēl palielinot nodokļu ieņēmumu iztrūkumu valsts budžetā. Tādējādi kopējais neiekasēto nodokļu apjoms var sastādīt aptuveni 70 milj. eiro gadā un vairāk.

“Neticamo darījumu” fakts būtiski ietekmē arī citus tirgus dalībniekus. Būtiski izkropļoti oficiālie dati par faktiski notikušajiem darījumiem un vērtētāji nevar noteikt adekvātas tirgus vērtības, kā rezultātā bankas nepiešķir atbilstošus hipotekāros kredītus un cilvēkiem pašiem jāveic lielāks līdzfinansējums.

pārsnieguma daļai tiek piemērots 3% papildu nodoklis.

Jāatgādina, ka dividendes netiek apliktas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli, ja uzņēmums jau ir samaksājis uzņēmumu ienākuma nodokli par peļņu, no kuras tiek maksātas dividendes. Turklāt dividendes, ko izmaksā kapitālsabiedrības, kas reģistrētas un darbojas ES vai EEZ dalībvalstīs saskaņā ar šo valstu normatīvajiem aktiem, ir atbrīvotas no nodokļa nomaksas. Šādos gadījumos tiek uzskatīts, ka uzņēmumu ienākuma nodoklis vai iedzīvotāju ienākuma nodoklis jau ir samaksāts uzņēmuma reģistrācijas valstī.

PĀREJAS NOTEIKUMI

Ļoti svarīgi jaunajā regulējumā ir pārējas noteikumi, kas aizsargā personas, kuras darījumus uzsākušas līdz 2024.gada beigām. Ja darījums ar kapitāla aktīviem (piemēram, nekustamā īpašuma vai uzņēmuma akciju pārdošana) ir uzsākts līdz 2024.gada 31.decembrim, bet vēl nav pabeigts, tam tiek piemērota iepriekšējā 20% kapitāla pieauguma nodokļa likme arī tad, ja darījums tiks noslēgts 2025., 2026. vai 2027.gadā. Taču šis nosacījums ir spēkā tikai attiecībā uz tām personām, kuras iesniedz VID deklarāciju par pagājušā gada ienākumiem no kapitāla pieauguma ar informāciju par darījumiem, kas uzsākti, bet nav pabeigti vienā taksācijas gadā. Personām, kurām pārējas noteikumi varētu būt aktuāli, ieteicams konsultēties ar VID, lai noskaidrotu, vai tie būs piemērojami viņu specifiskajā gadījumā.

ARĪ NEAPLIEKAMIE IENĀKUMI JADEKLARĒ

Ja ir spēkā kāds no iepriekš minētajiem atbrīvojumiem un nodoklis nav jāmaksā, taču ienākums ir lielāks par 10 000 eiro, tad personai jāiesniedz gada ienākumu deklarācija un tas jānorāda kā neapliekamais ienākums. Ja nodoklis ir jāmaksā, tad kapitāla pieauguma deklarācijas iesniegšanas termiņš un nodokļa samaksas termiņš ir atkarīgs

no ceturksnī gūtā ienākuma apmēra:

- Ja personas, kas ir Latvijas rezidenti, kopējie ienākumi no darījumiem ar kapitāla aktīviem ceturksnī pārsniedz 1000 eiro, deklarācija par ienākumu no kapitāla par gūto ienākumu ir jāiesniedz VID reizi ceturksnī līdz mēneša, kas seko pēc ceturkšņa, kad gūti ienākumi no kapitāla pieauguma, 15.datumam.
- Ja personas kopējie ienākumi no darījumiem ar kapitāla aktīviem ceturksnī nepārsniedz 1000 eiro, tad deklarācija jāiesniedz līdz nākamā gada 15.janvārim.
- Ārvalsts nodokļa maksātājam deklarācijas par ienākumu no kapitāla pieauguma iesniegšanas pienākums (līdz ienākuma gūšanas mēnesim sekojošā mēneša 15.datumam) attiecas tikai uz gadījumiem, kad nodokli neietur izmaksas brīdī.

Aprēķinātā nodokļa summa jāiemaksā vienotajā nodokļu kontā līdz tā mēneša 23.datumam, kurā iesniegta deklarācija par ienākumu no kapitāla.

REFORMAS SEKAS UN IESPĒJAMIE RISKI

Nodokļu izmaiņas neizbēgami ietekmē ekonomisko vidi kopumā. Nodokļu sloga palielināšana var veicināt ēnu ekonomikas pieaugumu un mazināt Latvijas kā investīciju galamērķa pievilcību. Lai arī valsts budžetā iespējams sagaidīt papildu ieņēmumus, pastāv risks, ka šo ieņēmumu apjomu samazinās izvairīšanās no nodokļu maksāšanas un uzņēmumu pārreģistrācija citās valstīs, kurās nodokļu sistēma ir pievilcīgāka.

Kā teicis slavenais fiziķis Alberts Einšteins, visgrūtākā lieta pasaulē ir saprast ienākuma nodokli. Amerikāņu rakstniece un humoriste Pega Brekena (*Peg Bracken*) to savulaik papildinājusi ar secinājumu, ka pat neliels nodokļu pieaugums šī nodokļa maksātājam izmaksā 200 dolāru, bet ievērojams nodokļu samazinājums ietaupa tikai 30 centus. Atliek cerēt, ka 2025.gadā Latvijā ieviestās nodokļu izmaiņas uz valsts budžetu neatstās iecerētajam diametrāli pretēju efektu. ^[1]